

ZVON

LEPOSLOVEN LIST.

Leto VI.

Na Dunaji 1. novembra 1880.

List 21.

Cvetici.

V dolu ste duhteli
Pri stezici
Mladi in prijazni
Dve cvetici.

Pa sem včeraj zjutraj
Vtergal eno,
Drugó pa sem pustil
Osamljeno.

Moja se je kmalu
Posušila,
Drugó pa je slana
Umorila.

Ko bi tudi moja
V dolu stala,
Slana bi jo bila
Z njo pobrala.

Jaz ostanem zvest!

Oj ljubo dete, jaz ostanem zvest,
Ostanem zvest ljubezni sladki tvoji!
Besede te prisegam v duši svoji:
Oj ljubo dete, jaz ostanem zvest!
Ko v serci nosim te na dalnji hoji,
Ne moti me lepota tujih mest,
Oj ljubo dete, jaz ostanem zvest,
Ostanem zvest ljubezni sladki tvoji!

Na serci nosil bom pomladnji cvet,
Ki si v spomin ljubezni mi ga dala,
In kamor me osoda bode gnala,
Na serci nosil bom pomladnji cvet,
In da ne bo zvestost omahovala,
Da mi ne umori je burni svet,
Na serci nosil bom pomladnji cvet,
Ki si v spomin ljubezni mi ga dala.

· Kedár pa k tebi prihitim nazaj,
Nekdanja sreča nama spet zasije
In mlado serce spet ljubezen pije.
Kedár pa k tebi prihitim nazaj,
V naročji tvojem mi pomlad priklje,
Oj pomlad lepa kakor nekedaj.
Kedar pa k tebi prihitim nazaj,
Nekdanja sreča nama spet zasije.

U. J.

Hudi stric.

(Dalje.)

Hedor bi bil videl Andreja Pečnika, kako je gledal Martinka, pri večerji, rekel bi bil gotovo: Glejte, saj ta človek vendar ne more biti tako hudoben, kakor se dela. Res s pravim veseljem ga je gledal, ko mu je šla tako v slast dobra in obilna večerja, in kaj takega more samo dober človek. Še izpraševal ga ni ves čas, ko je deček jedel. Da je gospodinja veselo in zadovoljno gledala svojega mladega gosta, tega nam pač ni poudarjati treba. Ali ko bi jo bil človek pozorneje opazoval, videl bi bil, da žena z neko posebno prijaznostjo vanj oči upira, skoraj tako, kakor mati, ki čez delj časa zopet vidi svojega otroka. Ne samo to. Ko ga je tako gledala, kazala se je zdaj radost, zdaj žalost na njenem obličji. Ali govorila ni tudi ona nič.

Ko je bil deček povečerjal in prijazno se zahvalil, vzame žena posodo izpred njega ter jo odnese iz sobe. Mož pa nagubančič svoje čelo ter silno resno, skoraj jezno deržé se začne zopet svoje izpraševanje:

„Ali si hodil v šolo“?

„Dà, letos sem jo dokončal“.

„Ali si se kaj pridno učil“?

„Gospod učitelj je bil zadovoljen z menoj in mati tudi“.

„Kaj ste se pa učili v šoli“?

Deček mu našteje vse kar se uče v ljudski šoli. Možu se je vidno versta predmetov malo dolga zdela. Z glavo majé mu reče:

„Nu, če si se vsega tega naučil, potem pa res kaj znaš. Takoj bomo videli. Povej mi torej glavna mesta vseh dežel“.

Martinek mu jih našteje vsa, po versti, kakor bi jih z lista bral; najprej kar jih je v Evropi. Potem prestopi v Azijo in tudi tu mu grédó imena ravno tako brez izpotike. Andrej mu zadovoljno prikimava, če tudi se mu je mordà tu pa tam kako ime malo tuje zdelo. Ali ko deček potem celo v Ameriko skoči in pokaže, da je tu ravno tako doma, bilo je Andreju vendar že malo preveč.

„Že dobro, že dobro, zdaj pa kaj družega“! Povej mi, kateri vladar je med vsemi najimenitnejši“?

To vprašanje je Martinka malo v zadrego spravilo, kar je bilo hudobnemu izpraševalcu prav po volji; tu je mogel vendar pokazati svojemu mlademu gostu, da ne zna še vsega, da so vendar

ljudje, ki še več vedó. Žena, ki je bila zopet v sobo prišla in je poslušala izpraševanje, bila bi rada dečku pomagala, ko bi bila le vedela, kako. Martinek je mislil sem ter tja, pa vendar ni vedel, kaj naj bi odgovoril, da bi bilo prav. Slednjič se vendar odloči za ruskega carja, ker ima največ sveta. Andrej odkima, da ne.

„Vidiš, tega pa vendar ne veš. Naš cesar je najimenitnejši, on je cesar in kralj, zato se imenuje c. kr. vse, kar je njegovega“.

Martinek je bil sam sè seboj nezadovoljen, da se kaj takega ni domislil, prosi ga torej:

„Vprašajte me še kaj družega, ker sem bil tako neumen, da tega nisem vedel, da si je tako lahko“.

Andrej zopet glavo malo nazaj položi ter vpraša silno imenitno:

„Kedaj so se vse tri božje osebe skupaj svetu razodéle“?

Žena se je bala, da bi to vprašanje ne bilo dečku pretežko, hotela mu je torej pošepetati na uho, da o tisti priliki, ko je sv. Janez izveličarja v reki Jordanu kerstil, ali Martinek jo je pogledal, češ, da ne potrebuje pomoči, in precej na to je tako lepo in obširno odgovoril na vprašanje, da mu je Andrej zadovoljno prikimal.

Na to sta prestopila na računstvo. Pečnik mu je dajal naloge, kar je vedel in kar si je izmisliti mogel najtežjih. Martinek je kar malo kvišku pogledal kakor kokoš, ki pije, in račun je bil gotov. Mož bi ga bil rad tudi tu v zadrego spravil; zatorej se prime z roko za brado; malo pomisli ter vpraša silno modro:

„Zdaj mi pa še to povej: Petnajst vrabcev prileti na drevo, lovec pride, pomeri in dva ustrelí, koliko jih ostane še na drevesu“?

Žena se je silno bala, da bi deček v svoji preprostosti napačno ne odgovoril, a Martinek se moško odreže:

„Na drevesu ne ostane nobeden, kar jih ni ustreljenih, vsi zleté“.

„Prav tako“*, pohvali ga Pečnik, a izkušnje še ni konec; po ustni pride pismena na versto.

„Kako je pa s pisanjem? Ali znaš prav zapisati vse, kar se ti reče“?

„Menim dà, samo če je slovensko“*.

„Prav zapisati, pravim, brez napake; videli bomo takoj: Reza, prinesi s police, česar je treba za pisanje“.

To se zgodi. Martinek lepo sede, kakor se mora sedeti pri pisanji, prime pero, pomoči in čaka, kaj se mu bode narekovalo.

Mož nekoliko časa premišlja, potem se odkašlja ter začne:

„Dete poklekne, sklenc ročice ter začne moliti: Oče naš, kateri si v nebesih in tako dalje. — Dovolj, pokaži, kako si to zapisal?“

Martinek mu pomoli svoje pisanje in čaka sodbe njegove.

„Nu pisanje ni slabo, samo malo otročje je še, pa to se s časom že popravi.“

Nato začne brati prav počasno:

„Dete poklekne, vejica, prav, sklenc ročice — a tu si pozabil znamenje nad c.“

Martinek seže hitro po listu, vzame mu ga iz rok ter popravi malo napako rekoč:

„Malo prehitro sem pisal, ko bi bil še enkrat pregledal, bil bi že popravil.“

Mož vzame zopet list v roko ter bere dalje:

„— ročice ter začne moliti: dvopičje prav; Oče — zakaj je oče z veliko čerko?“

„Po dvopičji, ker so to navedene besede.“

Pečniku se je na obrazu bralo, da ni prav vedel, ali naj bi priterdil, ali pa dejal, da to ni prav. Bere torej dalje:

„Oče naš, vejica, kateri si v nebesih, i pika, t pika, d pika. Glej, glej spaka, saj ti je vendar zadel; mislil sem, da bo vsaj pike pozabil. Marsikateri odrasel človek bi tega ne bil tako dobro naredil.“

Iz vsega tega se je videlo, da je hotel s tistim i. t. d. dečku past nastaviti, v katero naj bi se vjel. Dasi mu je to upanje izpodletelo, vendar se ne more reči, da je bil zategadelj nejevoljen.

Ko je bilo tako izpraševanje pri kraji, reče žena svojemu možu:

„Vidiš, tako si ga vil in pestil, a tebi se vendar še usapiti ne da. Ta Martinek zna več, ko hruške peč'. Ali za nocoj bodi dovolj. Deček je truden, čas je, da gre počivat. Jutri se bomo še kaj dalje zmenili. Vstani pa pojdi z menoj, saj te menda ne bo strah, če boš sam ležal.“

„O, mene strah! o polnoči grem, kamor hočete, sam.“

Nato Martinek vstane, zahvali se prijazno gospodarju, vošči mu lahko noč ter otide z gospodinjo.

Čez nekaj časa se verne žena ter reče možu, ki je zamisljen sedel:

„Kaj ne, oče, Martinek ostane pri nas?“

„Kaj pa boš z njim? postopača ne potrebujemo pri hiši.“

„Martinek ni podoben, da bi rad postopal; káko delo se pri nas vedno najde; ne boj se, da bi ti zastoj kruh jedel. In prihodnje leto, če bo volja božja, pa kar v službo stopi za malega hlapca, ker hoče Matija po vsej sili domóv“.

„Za hlapca je še prešibák, tudi za malega. Ti bi takoj vsakega potepuha v hišo vzela, da ima le prijazno lice pa gladek jezik. To ni, da bi se kar tako jemalo. Todà za nocej bodi dovolj, pozno je že in jutri bo treba zgodaj iz postelje. Spát, spát“!

Tako je bilo vse pogovarjanje prestriženo. Pečnikovi Rezi pa se je vso noč sanjalo o njenem ranjkem sinku, o Zajčevem dečku, ki je imel v mesto iti, in o Martinku, ki je umno odgovarjal pri izpraševanju in zdaj sladko spal góri pod streho.

B. M.

(Dalje prih.)

Četveroverstnica in gazela.

(Konec.)

Da treha, da preidemo h gazeli. Po značaji je gazela liriska oblika, po domovini je orijentalka, gojili so jo najprej Perzijani, in najbolj slaviti in glasoviti nje gojitelj je bil neumerljivi Hafis, kateremu je bil zavoljo ljubeznjivosti pesmi njegovih priimek „glas iz družega sveta“ ali tudi „sladoust“ (Zuckerlippe). Ime te verste pesmi razlaga se različno, eni pravijo, da pomeni toliko, kakor „hvalna pesem“, drugi izvajajo imé zaradi ljubeznjivosti te oblike od imena ljubeznjive vitke orijentalke serne „gazele“, katera velja iztočanom zavoljo ličnosti v postavi in rasti in zavoljo velikih, lepih, živih oči za simbol léposti. Abderahman Ben Hassan Ben Thabit pravi o svojej izvoljeni:

„Očesi njeni temnosvetli kot gazeliní očesi

Ste, ko s lrepalnicami plaho sramežljivo jih zavesi“.

Enako poje Alkama:

„Kadar lepe antilopje nje oči solzé se,

Dróbojno v šarflí in solzáh blišče se“.

Izvajaj pa se imé od todi ali od drugodi, bistva gazelinega to ne predrugači, ona ostane vedno „ljubeznjiva in misljiva gazela“. Po vsebini bodi gazela, kakor smo jo ravno imenovali, ljubeznjiva, priprosta in misljiva. Posebno primerna je ta ohlika razverstenju pomenljivih izrekov in vspeorednih misli in podob. Tako jo je rabil pesnik-Perzijan, mojster Hafis.

Rekli smo zgoraj, da je gazela nastala iz perziške četveroverstnice: kaka je torej ta izpeljava? Omenili smo, da se v perziški rimati prvi dve verstici in četrta z njima, a tretja da je razglasna. Ako se sedaj četveroverstnica raztegne in podaljša v gazelo, tedaj ne treba več, da se rimati zopet dve in dve zaporedni verstici brez razglasne vmes, kakor prvi dve, kajti soglasje je sedaj že zadosti krepko izraženo, nego sedaj versti se le soglasje in razglasje na izidi posamnih stihov. Iz tega pa sledi dalje, da je sestavljena gazela, dasiravno se proizvaja od četveroverstnice, prav za prav vendar le iz dvoverstnih kitic, kajti razen prvih dveh stihov napravita vseskozi po dva in dva stiha, prvi, ki je razglasen, drugi, ki opetuje glavno rimo, skupaj eno celoto, eno kitico. Rima je vseskozi ena in se ne menja. Izidi sodvih verstic imajo tedaj v celej gazeli eno in isto sozvočje, izidi lihih pa nam kažejo razen v prvi kitici razglasje, tako da dobimo, ako si zaznamujemo razporedbo rim pri gazeli po onej obče znanej metodi s čerkami, sledeči schema. aabacada itd. Ta skozi celo pesem opetujoča se rima je ali jednostavna ali sestavljena, je prosta ali — kar pesnikom pri tej obliki se bolj ugaja — obilna, t. j. iz več besed sestavljena, da namreč enej in istej opetujočej se besedi, tako zvanéj identičnej rimi, kar pa prav za prav niti rima ni, sledi prava istinita rima. To sicer nahajamo redkokrat, češče pak nasprotno, da namreč pravej istinitej rimi sledi identična, in tedaj se zadnja s pravo nekako stopi in slôži v neke verste večzložno ali tekočo, tu bi jo smeli zvati tudi večbesedno rimo. Čestokrat se rimajo ne le zveršetki, nego tudi začetki verstic. Za tó iz našega slovstva ne znam navesti izgleda. Nemca Rückert in Platen podajata take umeteljne gazele. Še težje je dobiti zgled za neko drugo versto gazeline oblike. V nekaterih gazelah so namreč pesniki celo preumeteljno rimali, toliko pečkali, kovali, umetovali, da so napravili kitice, v katerih se prikazuje prava rima vseskozi sredi mej dvema identičnima rimama. Opravičeno je pač, ako imenujemo to preumeteljno, ker je ponajveč že premalo naravno, preprisiljeno, prenapeto; — prav posrečila se je ta ravno omenjena oblika edino mojstru Mirza Schaffy-u, — a tudi to ne v pravih gazelah, nego v krajsih četveroverstnicah. In ravno ta prenapetost in prisiljenost kriva je morda, da se je gazeli (po tem takem nekoliko pač po pravici) očitalo, da je neukusna, omlodna, da je pregnano umetovanje, sploh igrača brez posebne vrednosti. To seveda se v Slovenih še ni godilo (pač pa pri naših sosedi, ker jim je jezik skoro malo preterd, in zbog razvitosti njegove,

rekel bi, preokoren za tako nežno obliko, kakoršna je gazela). A v Slovenih pa se je tudi uže mojster Preširen te pesniške oblike posluževal s toliko spretnostjo, da ga po vsej pravici občudujemo in moramo občudovati nič manje nego v njegovem soneti. „Jezik v Preširnovih gazelah“, kakor pravi Stritar, „ima neko posebno sladkost in mehko, ki se popolnoma prilaga tej prijetnej orijentalскеj obliki“.

Po strogo določenih merah se tudi v gazeli ni treba ravnati, vendar se večinoma poslužujejo poeti jambijske in trohejske mere, reje daktila, — no druge verste stihomerstva, kakoršne nahajamo v pesniških izdelkih starih klasikov, pa pri nas že sicer niso mnogo v navadi. Rückert in Platen imata več jambičnih kakor trohejskih, dasi je tudi teh precejšnje število. Umek naš rabi ka'alektični jambični trimeter ali heksapodijó. Preširen si je — pač z boljim vkusom volil trohej, ki je bolj mirnega, mehkega, milega značaja, rabil pa ga je različno v daljših ali krajših versticah katalektično ali akatalektično, kar je ravno bolj prijalo vsebini ene ali druge pesmi. Samo v enej gazeli poslužuje se jamba, a tu je zopet ta mera prigodna snóvi. One stopice v stihomerstvu, v katerih stoji krepkeji del takta pred šibkejim, so namreč nežnega, mirnega značaja; mogočnega in silnega pa one, v katerih je zveršetek močnejši mimo začetka. Trohej in daktil pripadata pervej versti, jamb in anapest drugej. Toliko o stihomerstvu v gazelah.

Drugo pravilo, ki razločuje perziško in gazelo od onih kitic narodnih pesmi, ki kažejo z njimi enako razporedbo rim, je tó, da naj obsegajo vse verstice soglasne in razglasne enako število stopov in zlogov. Umek in Cimperman sta se tega pravila nekoliko izogibala, a Preširen se je tudi po tem pravilu vseskozi strogo ravnal. Vendar se zdi, da to pravilo ni tako neizogibno, kajti Cimpermanove gazele beró se zbog tega precej gladko, seveda pač tudi zató, ker je sploh jezik v njih zelo uglajen, kar je vedno prvi pogoj. Lepoznancem je to pravilo, vendar prekeršek tega pravila morda ni samo odpusten, nego je včasih celo na mestu, kajti to, da so razglasne ali brezrimne verstice tudi za zlog ali dva krajše ali daljše, pripomore pač, da se razglasje bolj čuti.

Dalje zahtevajo, da gazela ne obsegaj manj nego sedem in ne več nego sedemnajst kitic. Ali to pravilo je videti nekoliko presuhoparno, prepredantično, in težko da bi se bil kedó po tem pravilu vseskozi ravnal, niti nemški pesniki — in tudi naš Preširen ne. To se sploh ne dá tako pri piki omejiti, — pesnik tu ravná po po-

trebi, v koliko verzih mu je ravno mogoče izraziti misel. Vodilo bodi: ne predolge, ne prekratke; prekratka ne bodi gazela, ker bi se niti izdatno ne ločila od perziške četveroverstnice, predolga ne, ker bi opetovanje ene in iste rime, ako bi se predaleč gnalo, napravilo zbog vmes zagvoždenih razglasnih verzov, vendar neko enoličnost in monotonijo, katere se čitatelj hitro naveliča.

Zahteva se dalje tudi, da bodi v zadnjih stihih v primernej zvezi vpleteno pesnikovo imé. Tudi to je nebitvena postranščina, za katero se pesniki naši niso menili — kakor se sploh pesniki po milosti božjej ne vkvarjajo radi s takimi malenkostmi. Iztočanom seveda je vse to bolj naravno, kakor nam v zapadnem sveti, da tako umeteljno pesmi olepšavajo.

To so pravila gazeloskladja, kakor jih nahajamo skoro v vsakej poetiki. A še dva momenta sta, ki se navadno prezirata, ki pa, kakor se zdi, nista tako nebitvena. Kakor smo že zgoraj omenili, verstijo se v gazeli od tretjega počenski razglasni stih s soglasnimi: razglasje pa je, kakor smo mimogredé tudi omenili, v to, da se, dejal bi, soglasje tem krepkeje odlikuje. In iz tega naravski sledi, da mora biti razglasje popolno, da se treba, kolikor mogoče, ogibati v razglasnem ali nerimanem stihu vsake priglasbe, bodisi asonance ali aliteracije. V tem oziru, zdi se, da je po obliki nepopolna Preširnova gazele prestava „Befiehl“!

To se zdé morda temu in onemu malenkosti: res, tehtovitosti niso, a mutatis mutandis lahko rečemo: kedor je v malem zvest, dá se mu veliko v pest; kedor se v takih malenkostih vadi in mu je tudi v teh skerb eurytmije, pazil se hode lahko tudi večjih prekerškov v blagoglasji.

Drugi moment pa je ta: sestava gazelina je dvoverstična, neriman stih z naslednjim, ki ima opetujočo se rimo, sklepa se v eno gazelino kitico, v eno celino; iz tega pa sledi, da, ako tudi ni vselej koncem kitice večja perijoda končana, da se vsaj sredi ene in iste kitice ne prikaže večji logičen presledek, ki ga v pisavi zaznamujemo s krepkejšimi mejpičji. V tem so pesniki naši po večjem pravilni, Preširen zares dosledno pravilen.

V gazeli prihaja pesnik že s tem na isto misel, da ponavlja isti „refrain“ skozi celo pesem, seveda mora biti opetovani stavek tudi pomenljiv in tehtovit. Kakor lilija terdno vzraščena s korenem v tleh giblje steblo s cvetom sem ter tja in se ziblje, tako se ziblje tudi misel na isti refrain se vračajoč. Taka je misljiva pripodoba

Platen-a pevca gazel, ki je postavil svojim gazelam na čelo za motto sledečo perziško četveroverstnico :

Im Wasser wogt die Lilie, die blanke, hin und her.
Doch irrst du, Freund, sobald du sagst, sie schwanke hin und her!
Es wurzelt ja so fest ihr Fuss im tiefen Meeresgrund,
Ihr Haupt nur wiegt ein lieblicher Gedanke hin und her!

Le ena glavna misel, a ta mnogoverstno izražena! Taka bodi gazela, potem bode v resnici, kakor jo je imenoval Schelling, „pravi orijentaliski biser“, — biser tudi na nizi poezije zapadnega sveta.

Sicer pa gazela, kakor je videti priprosta, prijetna, in, rekel bi, ljubeznjiva pesniška oblika, vendar nikakor ni lahka. Tolikokratno eno in isto rimo — in še celo zloženo in obilo — v enakomernih in kratkih presledkih ponavljati in ob enem dostojno snov enako dostojno in popolno brez pomanjklivosti izraziti, to tudi v našem jezici, dasi ni izmej najterjih in najokornejih, temveč je blagoglasen in doneč, nikakor ni lahka stvar. Celó mojstrom v tej stroki se vselej ne posreči. Vendar naš Preširen rabil je to obliko sê zares čudovito spretnostjo in elegancijo. Kar se oblike tiče, sta v nemški literaturi poleg spretnega Bodenstedta Platen in Rückert velika umetelnika, in tudi po vsebini svojih del nista le mej srednjimi ali zadnjimi, vendar niso vse njijine gazele vseskozi zgledne in vzorne, nekoliko morda zavoljo mnogopisnosti njunega peresa, kajti število njunih gazel sega že v tretjo stotino — in tudi pesnik je često le prerad „nimium amator ingenii sui“, ki premalo rabi pisarsko pilo, olovko. — Le redko je mogoče obliko popolno obvladati, da bi se ob enem misli ne godila krivica, da bi se pesem lepo polagoma in, kar je glavna zahteva, enotno razvijala, le prerado se zgodi, da treba kerčiti, in misli niso jasno izražene, nego so le nekako skrite, kakor (dejal bi) vijolice za ograjo (ta zakonita oblika namreč je nekaka ograja), ali pa je tudi treba masiti in polniti te verstice, da pride še le koncem kitice zopet ravno ista rima; in tako nastane ali neka pičlost in temna pomanjkljivost, ali nepotrebna, neprebavna preobilnost. Rado pa se tudi zgodi, da, ako se je pesniku tudi posrečilo prav pogoditi to zares lepo obliko, tedaj obrača tolikokratno opetovanje enega in istega soglasja, če ta rima ni ravno v najtesnejši zvezi sê snóvjo, bolj našo pozornost na-se, nego je želeti, ako naj nas pesem zares gane in ne izgubi nič notranje svoje vrednosti. Tedaj občudujemo le veliko umetelnost in izurjenost pesnikovo, a vsebina pesmi nas le prerada premalo zanima. A pri Preširnu reči moramo, da tudi v tem ni nič posilje-

nega, vse tako naravno, da si misliš, drugače se pesnik ni izrazil ni mogel, da ne bi bil ob enem škodoval pesmi samej, da ne bi bil otemnil izražene misli. Ako pa se pesem ravna popolno po zakonitej pesniškej obliki, a poleg tega misli izrazi najboljše, najrazumnejše in najlepše, tedaj je ta proizvod zares popoln. In da se čitatelj prepričaš, da so gazele Preširnovne zares popolne in vzorne, čitaj in čitaj jih, in premišljaj jih, to ti bode še najboljši pouk o bistvi in svojstvi gazelinem, in menim, da ti to skromno izraženo sodbo poterdita um in serce, občudoval bodeš Preširnovih gazel tehniko, a tudi serce ti pri njih gotovo ne ostane hladno.

L. P.

Čas in prostor.

XV. pismo.

Gospod čestiti! Sta li tedaj čas in prostor morda goli vzorstvi? Vsako vzorstvo zahteva svoj podlog, to je substrat, iz katerega tako rekoč izvira, katerega dejstvo je tedaj.

Ta podlog je vedno „čutilen“, torej tvaren. Ako sta tedaj čas in prostor goli vzorstvi, tedaj morata kot a priori sama tvarna biti.

Sta pa li res tvarna?

To je, čestiti gospod, za kar so se sto- in stoletja od Aristotela do novejšega dne poganjali in od česar nekateri matematiki in naravoslovci še dandanes nočejo odjenjati.

To je ón boj za skončnost ali neskončnost časa in prostora, o katerem nam je posebno s tega stališča ljubo bilo v prejšnjih pismih nekaj obsirneje govoriti, ker skončnost časa in prostora ima res tudi veliko zapeljivih strani v sebi: zavoljo tega je pa imela tudi od Aristotela do najnovejšega dne veliko branilcev, — ako si čas in prostor namreč skončna mislimo, tedaj si ju tudi lahko tvarna mislimo, s tem pa zadobé — kakor je v resnici res tako — vsa naša matematična sklepanja absolutno gotovost, ker potem je le en čas in en prostor in karko li se na njijinih razmerah (mat. pravilih) dobó, to mora participirati na času in prostoru samem že.

Ali mi upamo, da smo v prejšnjih pismih vendar primérno že dognali in overgli misel o skončnosti časa in prostora, zavoljo tega se po pravici sedaj lahko vprašamo: imata pa čas in prostor res kaj tvarnega na sebi?

Sama tvarina ima svoje meje, ni neskončna — ker sta pa čas in prostor le neskončna — tedaj ona dva ne moreta tvarnasta biti.

Tudi se kako tvarno ali pa le tvarnasto stvar lahko *ne* misli, čas in prostor se pa iz misli nikdar pustiti ne more, *brez* njiju se ničesar misliti ne more — drugi veljavni dokaz, da čas in prostor ne moreti tvarnasti reči, izrekom dve goli vzorstvi biti.

Ako si ne bi tu na premiso ozirati imeli, ampak le bolj na izpeljevanje iz nje, izrekom na posledice, katere se iz nje dadó, tedaj bi ta slučaj še največ verjetnosti v sebi imel, ker je siceršnemu izkustvu še najbližji.

Čas in prostor naj bi tedaj ne bila ni gola pojma, ni goli svojstvi, ni goli vzorstvi — kaj pa sta?

Kakor rekoč, ker posledice za zadnje še najbolj govore, zdi se mi potrebno ono nekaj natančneje pogledati — čas in prostor gotovo nista čisto naravna — v čem biva tedaj njihova nenaravnost?

O tem, čestiti gospod, dovoljujem si nadaljevati prihodnjikrat.

Toplo Vas pozdravlja Vaš ponižni sluga A. P.

Iz življenja veselega človeka.

(Konec.)

Drugo jutro je bilo se belo po travnikih ob vodi, ker slana je bila padla, letošno jesen prva slana. Kaj bode? skoraj pride zima! Obuvala bode treba, Knez je tako slabo preskerbljen z njim in njega samega menda najmanj skerbi, kaj bode obul, ko pride prvi sneg. Tako borno je opravljen, ali ne meni se za to. Dobro vé, da ljudje ga ne bodo pustili poginiti, poznajo ga in vedó, da bi ne prosil, ko bi se mu imelo še tako slabo goditi. Prosim ni vaje in zdi se mu nečastno.

Na nogah je imel opanke in sicer na vsaki nogi drugačnega dela.

„Od kod imate tako krasno obuvalo, Knez? vpraša ga znanec njegov.

„Gotovo vam ugaja, kaj ne? Prav mehko in tako tiho se hodi v teh opankah, todà za dolgo pot niso, in vode se naglo napijó, ako je mokro po poti, koder hodim. To le na desni nogi mi je dala moja Ančka, s katero se imava že rada še od mladih let. Zdaj je sama, prav sama, le postrežnico ima. Časih jo obiščem, kedar sem ravno na poti in me lahko stoji, zavozim k nji na kratek pogovor. Na levi nogi to pa sem dobil od neke ženske, katere pa

ne smem imenovati, ker sva si bila časih tudi malo prijatelja, zdaj pa se ve, zdaj je žena in ima že sama pomožene hčere, zdaj je vse drugače, kakor je bilo⁶⁶.

„Dolgo vam ne bodo služiti mogle te opanke, škoda, ker so tako očitne, škoda da bodo skoraj izdelane“.

„Ravno prav mi jih bode še, da pridem do doma. Predno pade sneg, dobim škornje, gospa Ribčeva so mi jih obljubili, in vem, da bodo precej narejene, ko pridem in se oglasim pri gospé“.

Okoli poludne se je napravil Knez na pot.

„Gospod“! pravi znancu, ki ga je rad imel, „zdaj pa z Bogom! zdravi ostanite: hvala vam za prenočišče in za vse“!

„Saj se vam še ne mudi“, pravi gostilničar, „odrinite jutri, nimate kaj zamuditi“.

„To je res, ali čas je, da odrinem, in to veste, da nimam navade, premišljevali se in odlašati: kar je enkrat odločenega, to se mora zgoditi. Torej z Bogom“!

„Srečno pot! spomladi ali zdaj leto se zopet vidimo“!

„Težko“, pravi Knez, „zdi se mi, da sem bil zadnjikrat tukaj, letošnja zima, ali pomlad me bode vzela, ako se ne motim“.

Tako odrine mož dobre volje, kakor je bil prišel. —

Prišla je zima, že zgodaj je obelil sneg verhove višjih gor in dovolj je bilo mraza. Rad si je ogrel trudi delavec oterple ude zvečer pri gorki peči v veseli družbi, ki si je pravila različne povesti, kratkočasne, vesele in žalostne, resne in šaljive. Predice so pridno gonile kolesa in vretena na kolovratih, možaki pa so jim časih malo ponagajali in tako so naglo minoli dolgi večeri. Zapelo se je tudi skupno: kadar je bil bolj lahkomišljen svet zbran, tedaj se je še celo zaplesalo, toda le redko, ker očetje in posebno matere ne vidijo rade, da bi imeli gospod duhovnik kak uzrok, gospodinjo zaradi slabega reda kedaj posvariti. — Leto je naglo preteklo, prišli so zopet mestni prebivalci na deželo v zdravi zrak ali na počitek ali pa tudi samo, ker so bili mesta naveličani, nekateri morebiti, ker je dandanes že taka navada, da se gre na deželo poleti. Tudi k „Fužini“ je prišel zdaj ta, zdaj on starih gostov. Popraševali so eden drugega, in si pravili kako se jim je godilo, od kar se niso videli. Marsikaj se je predruščilo tu, marsikaj premenilo tam. — Eden izmed znancev, ki so prišli in zopet odsli, spomnil se je Kneza, ki ga je dvakrat tukaj videl. Prašal je po njem, kje je, in kako se mu godi. Zvedel je žalostno novico, da je Knez umerl. Lansko jesen pri odhodu je slutil starec, da ne bode več dolgo prepeval in

igral na citre. Vesel je bil notri do zadnjega trenutka in dobre volje. V gostilni je bil in prav v gostilni za mizo je umerl. Citre, ki so ga vedno spremljevale, zapustil je, družega ni imel, ko se je ločil iz tega sveta.

O poludné je bilo, ko mu je življenje poteklo, kakor se ura ustavi, ki je šla že dovolj dolgo. Tako mirno je zaspal, da niso ljudje, ki so bili v hiši, precej vedeli, ali je resnica, ali ne. Nikomur ni delal nadlege in sitnosti na stare dni, na zadnje ure mož, ki je bil več vesel kot žalosten v svojem življenji, ali ki je bil tako rekoč vedno vesel, kar časa je živel. In sme se reči, da zanj velja pregovor: „Kakoršno življenje, taka smert“, ker on je lahko živel in lahko je tudi umerl.

Samostal.

Lepa grofičina.

Narodna.*)

Neka grofinja je imela hčer, ki je bila veliko lepša od nje, dasi je bila tudi mati lepa. To je mater zelo jedlo in grizlo, in poskušala je, kakor je mogla, hči gerjo narediti, da bi bila ona prva lepota. Zaperla jo je v podstrešino, oblekla jo je v cunjé in ji je malo jesti dala, pa kedor je mimo šel in je videl grofičino pri lini, vsak je rekel: „Hči je lepša od matere“. To je grofinjo še bolj jezilo in vedela ni, kaj bi hčeri naredila, da bi gerja postala.

Zdaj pride k njej stara babnica, ki je slula za čarovnico in njej vse pové. Ta jo hitro utolaži in ji reče, da ji nabere strupenih cvetic; té naj ji dene na persi, in kakor jih bo podúhala, bo omedlela in se pogerčila. Drugo jutro res ji prinese obljubljene cvetice, ki jih grofinja takoj svojej hčeri nese in v nedrije vtakne. Grofičina je res omedlela, in ležala je ves dan brez zavesti. Drugo jutro so pa cvetice zvenele, in grofičina se je zopet zavedela, pa le za las ni bila gerja, temuč le še lepša. Ko mati vidi, da vse nič ne pomaga, in je hči še vedno lepša od nje, sklène umoriti jo. Kočijažu ukaže kočijo napreči, gre k hčeri in ji reče, da se bo nekoliko peljala na izprehod. Kočijažu in drugemu služabniku, ki ga je spremljal, pa je naročila, naj jo peljeta v hosto in jo tam umorita. Da se pa ona njene smerti prepriča, hoče, da ji prine-

*) Primerjaj nemško: Schneewittchen in tudi nekoliko: Dornröschen. Ur.

seta njene oči in jezik, da ga bo snedla. Če tega ne storita, bode ju dala umoriti.

Ta dva jo res peljeta. Ko že daleč pridejo, se grofičini čudno zdi, da jo tako daleč peljeta na izprehod, in vpraša ju, kaj to pomeni. Ona ji zdaj povesta, kakešno povelje imata in kmalu pridejo na omenjeni kraj. Gosposdičina obledi, ko to zasliši, na kolena pade in ju za božjo voljo prosi, naj se je usmilita in ji pustita mlado življenje; priseza jima, da se ne bo žive dni več prikazala na gradu in da pojde daleč, daleč stran. Služabnika se je res usmilita in umorita psa, ki je bil ravno zraven prišel, ter neseta oči in jezik materi.

Grofičina pa gre zdaj peš vsa prestrašena dalje, da je dva dni neprenehoma hodila, in ni prišla do ljudi. Morala je torej pod milim nebom prenočiti. Ko že tretji dan ves dan hodi, zagleda na večer kakšne dve uri daleč lučico. Da si je bila tako trudna, da je komaj še pete privzdigovala, šla je le vedno dalje, da je prišla do hišice, iz katere je videla luč goreti.

Radivoj Poznik.

(Konec prih.)

P o g l e d.

Fisijognomična studija.

(Konec.)

Navadni pogled se inenuje on, kedar človek brez vsakake pozornosti in nateze zre pred se. Ta pogled je zavisen od temperamenta in pa od poslovanja dotične osebe. Delavec in tergovec, katera morata dobro paziti na vsako stvar, ki je delo njihovih rok, imata gotovo manjši obzor — in to v pravem pomenu besede — kakor mislec in pesnik, ki se vse svoje žive dni pečata le z abstraktnimi predmeti. Ta slednja dva se malo menita za to, po čemur se ravná večina ljudi. V tem ko sta prva sê svojim večšim pogledom kos raznovertnim težavam vsakdanjega življenja, ter imata, kakor se pravi, „povsod svoje oči“ — kaže se pri poslednjih dveh neka razmišljenost že v sanjlivem pogledu. Oni, katere pri knjigah obrastel je máh⁶ se stiskajo pri vratih, ko stopijo iz svoje tihe sobice na ulico boječ se, da bi jih kedó ne povozil.

Kar se tiče nepravilnih razmér očesa, ki se nam kažejo v pogledu, omeniti je upliva različne lomljivosti in učinek naočnikov.

Pojemanje zmožnosti prilagojenja pri starih ljudeh je bilo že ob kratkem omenjeno. Ako opazujemo družbo, ki se z enakim delom n. pr. z branjem pečca, zapazili bomo takoj, da ima vsakodó svoje lastno naravnanje glave in mér očesa. Kajti vsakodó ima nehoté glavo v onej daljavi od knjige, pri kateri po lomljivosti svojih oči — kratko- ali daljnoviden — najbolje vidi, ter naravná svojo glavo in svoje oči tako, da se po individualnem (osebnem) razmerji svojih mišic kakor mogoče malo utruji. Ker pa naočniki niso neposrednje zvezani z očesom, temveč z glavo, zato je treba glavo z očesi nagniti na ono stran, kjer je predmet, katerega hočemo gledati. Človek, ki nosi naočnike, nadomestuje premikanje očesa večjidel s zaverjenjem glave in to iz navade tudi še tedaj, ko je za nekaj časa odložil naočnike. Kratkovidim ta navada, združena z nagnenjem glave in migljanjem vejic, daje podobo nepriročnosti.

Znano je, koliko težav napravlja umetniku upodabljanje pogleda, kajti od umetno izdelane slike se ne zahteva, da nam predočuje trenutno razpoloženje duše, temveč, da postiza ter ovekovečuje individualni značaj tega, kar nam hoče predstavljati. Tedaj se zahteva od umetnika, da v fisijognomiji loči slučajno od bistvenega ter da zna predočiti navadni pogled. Da to prav „zadene“ treba je posebne darovitosti, kar se vé da z umetnijo nima ničesar opraviti. In „portrét“, še tako mojstersko idealizovan in dobro zadet, je poleg tega vendar le nepodoben originalu. Dokaz temu je fotografija. Plošči fotografovi pač nikedó ne more očitati, da idealizuje, in vendar koliko fotografij se nahaja, ki so tako slabo narejene, da je časih prav težko iz njé spoznati original. Glavna krivda temu je, da nam ona predočuje človeka le v določenem trenutku. In naj si bo človek sam na sebi še tako poterpežljiv, gotovo postane nevoljen, ako mu je treba v fotografovi sobi čakati celo uro in morda še več. Kedó nam bo zameril, ako ne spoznamo iz neprijazno gledajočega obraza na sliki našega vedno veselega prijatelja? Se ve da fotograf vedno opominja, da se deržimo kolikor mogoče tako, „kakor navadno“! Glavna krivda pri tem je tudi, da fotografi premalo pazijo na soglasje deržanja glave ter meri pogleda.

Lepota očesna kakor lepota telesna sploh predstavlja se nam na dva načina. 1. Od narave podeljena in nepremenljiva sovršenost oblike, pod katero umevamo pri očesu: koščene očerte, zrisek obervi, zarezo vejic, tenkost trepalnic, belino roženice, čistost in prozornost lomečih se sredstev in poleg tega še barvo dožice ali mavrice. 2. Milina v premikanji očesa. Vsi ti imenovani oddeli

posebej ter v skupnem sodelovanji mogó narediti se le ugoden utisek doversene lepote; milina v premikanji pa podeluje očesu mik življenja, duševni izraz.

Premikanja očes morajo biti ljubka, t. j. oko mora znati uporabljati velikanski zaklad vseh mogočih mu premikanj, da doseže svôje namere z najmanjšimi troški svojih sil. Prehod od enega predmeta na drugega naj se verši v zaokrogljenih čertah a ne v rezkavici. Perva, mirna in tiha lepota se laže uklanja zakonom, kakor slednja. Dasi tudi počivajo vse mišice na obrazu, vendar se oko vedno premika, in to je, kar umetniku upodabljanje človeškega obraza, kakoršen je v resnici, jako težavno dela. Tu je treba v pravem pomenu besede postigniti trenotek ter ga deti na platno. In v tem obziru slikarstvo močno preseza kiparstvo. Vsa stoletja, odkar se bere o slikarstvu, prizadevali so si razni mojstri in umetniki, da so človeško oko predstavljali kolikor mogoče tako, kakoršno je v življenji. V shvatenji človeške fisijognomije vidi se duševna darovitost ter napredek vsacega umetnika. Lep izgled za to nam je Rafaelova Madonna. O tej piše znamenit fisijognom: „Dekliška bojzljivost, ki jo nahajamo na podobah Madonne iz mladeniške dobe Rafaelove, umika se polagoma ženini resnobi: ni je več one priproste miline, temveč z ljubeznijo in ponosom nežnočutne matere zre sveta devica na svojega sina, in iz njenih blagih in jasnih oči sije neka visost, pred katero pripogujemo svoja kolena. V poslednjih delih njegovih pa, v katerih je nesmertni mojster svojemu uzoru ženstva z vso veličino misli in čutov podelil najbolj popolno telesno obliko, nahajamo poglede nadzemske visosti in veličanstva, ki žari iz ozarnega obraza nebeske kraljice, katera nosi na svojem naročji zveličarja“.

Še dandanes terdó mnogi, da skrivnostna moč očesa izvira iz izžarivanja nekega sredstva, ki se izliva iz očesa. Toda to mnenje gerskih filozofov je zastarelo, in dovolj jasno so dokazali fisijologi, da ni res, kar so oni terdili, da namreč nastaja vid na ta način, da izhajajo iz človeškega očesa žarki neke tenke (rahle) tvarine, tipalom podobne, ki razne predmete obtipljejo ter tako prouzročujejo zaznanje vida.

Kapistran.

„Zvon“ izhaja 1. in 15. dan meseca; naročnina 4 gold. za vse leto, 2 gold. za pol leta. Napis: Redaction des „Zvon“, Wien, VIII., Lange Gasse 44.
